

Fontes et Libri

1.

URBS, CIVITAS, UNIVERSITAS

**Ünnepi tanulmányok Petrovics
István 65. születésnapja tiszteletére**

Főszerkesztő:

Papp Sándor

Szerkesztette:

Kordé Zoltán és Tóth Sándor László

SZEGED

2018

Fontes et Libri

Sorozatszerkesztő:

Papp Sándor

Kiadja:

a Szegedi Tudományegyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke

A kötet a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kiválósági Központ
Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke, valamint az MTA-SZTE Oszmán-
kori Kutatócsoportja munkájának keretében készült.

A kutatást és a kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma
támogatta 20391-3/2018/FEKUSTRAT.

Nyomdai kivitelezés:
Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő

© Szerzők
© Papp Sándor, Kordé Zoltán, Tóth Sándor László

Tördelés:
Ferwagner Péter Ákos

ISBN 978-963-306-643-0

DRASKÓCZY ISTVÁN*

Bányaváros és egyetemjárás a késő középkori Erdélyben¹

A kutatás a városfejlődés vizsgálatokor figyelembe veszi az adott településről egyetemre beiratkozók számát is.² Erdélyből a legtöbben a szász városokból, illetve Kolozsvárról vállalkoztak a külföldi tanulmányokra, ám más városi települések nevét is megtaláljuk az anyakönyvekben.³

Önálló várostípusnak tekinthetők a bányavárosok.⁴ Jelentőségüket az a körülmény adta meg, hogy Erdély gazdaságának különösen fontos ágát képezte a só és az arany kitermelése. Paulinyi Oszkár számításai szerint az ország aranytermelésének 28%-át Erdély, 50%-át Nagybánya, 22%-át pedig Körmöcbánya adta a 15. század végén. A kősó 2/3-át Erdély bányáiban hozták a felszínre.⁵ Tanulmányunkban ennek a két gazdasági ágazatnak a városait vesszük számba.

Radna ezüstbányászatáról ismert. Az arany bányászata révén lett városi településsé Aranyosbánya (Offenbánya), Abrudbánya, Zalatna. A sóbányászatnak köszönhette fejlődését Dés és Désakna, Szék, Kolozs, Torda és Vízakna, amelyek sókamarak székhelyei lettek.

* A szerző az MTA-ELTE Egyetemtörténeti (213TKI738) és az MTA BTK TTI Lendület Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport (LP 2015-4/2015) keretében készítette tanulmányát.

¹ A sok azonos településnév miatt sokszor nehéz megállapítani, hogy az egyetemjáró mely helységről származott. Tanulmányunk az MTA-ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport adatbázisán, illetve a következő kiadványokon alapul: Tüskés Anna: Magyarországi diákok a Bécsi Egyetemen 1365–1526. Bp., 2008.; Haraszi Szabó Péter–Kelényi Borbála–Szögi László: Magyarországi diákok a Prágai és a Krakkói Egyetemen 1348–1525. II. Adattár. Szerk. Draskóczy István. Bp., 2017.

² Ld. legutóbb pl. Petrovics István: Temesvári és „bánsági” diákok a középkori egyetemeken. *Per Aspera ad astra*, 4. évf. (2017). 1-2.sz. 103–133.

³ Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a középkorban. Bukarest, 1979. 65–71.

⁴ Molenda, Danuta: Bergstädte und Merkantilismus in Oberschlesien und Kleinpolen im 17. Jahrhundert. In: *Städtewesen und Merkantilismus in Mitteleuropa*. Hg. Press, Volker. Köln–Wien, 1983. 286–288.; Reininghaus, Wilfried: Ergebnisse der Tagung „Stadt und Bergbau” und Ausblick auf offene Forschungsfragen. In: *Stadt und Bergbau*. Hg. Kaufhold, Karl Heinrich–Reininghaus, Wilfried. Köln–Weimar–Wien, 2004. 331–334.; Weisz Boglárka: A nemesérbányászathoz kötődő privilégiumok az Árpád- és az Anjou-korban. *TSz*, 50. évf. (2008), 141–161.

⁵ Paulinyi Oszkár: Magyarország aranytermelése a 15. század végén és a 16. század derekán. In: *Uő.: Gazdag föld – szegény ország. Tanulmányok a magyarországi bányaművelés múltjából*. Szerk. Buza János–Draskóczy István. Bp., 2005. 89–96.; Draskóczy István: A magyarországi kősó bányászata és kereskedelme (1440–1530-as évek). Bp., 2018. 309–310.

Az erdélyi megyék területén 45 olyan helység található, amelyek a középkorban *civitas* vagy *oppidum* elnevezést kaptak. Ezek 18%-át képezik a bányavárosok.⁶

Érdekes vizsgálatainkat kiterjeszteni az Erdély szomszédságában, a peremvidéken elhelyezkedő bányavárosokra is. Nagybányát gazdasági kapcsolatok fűzték mind Erdélyhez, mind Máramaros vidékéhez. Zaránd megye területén különösen Körösbányán és Kisbányán folyt ennek a nemesfémnek a bányászata. Erdély és Zaránd megye négy bányavárosa városzövetséget alkotott a 15–16. században. Hozzátehető, hogy a kitermelés nagyszebeni vállalkozók kezében volt, és ércüket Nagyszebenben verték arannyá.⁷ Máramarosban a sóbányák, illetve a só szállítása, a vele való alkalmi kereskedelem adott megélhetést Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező, Máramarossziget királyi mezővárosok számos polgárának. Noha a 15. század végén és a 16. században a kitermelés Rónaszéken folyt, a bányászok Huszton, Técsőn és Szigeten laktak. A máramarosi kamara gyakran vásárolt az erdélyi Besztercén.⁸ A vizsgált erdélyi bányavárosok közül csupán Radna⁹ és Kolozs nevére nem akadunk az egyetemi anyakönyvekben.¹⁰

A peremvidéken található bányavárosok közül Nagybányáról jártak a legtöbben egyetemre, összesen 47 személy.¹¹ Körösbányáról mindössze egy peregrinus mutatható ki, Kisbányáról egy sem. A máramarosi sóbánya-városokból csak huszti peregrinust tudunk teljes bizonyossággal igazolni.¹² Bizonytalan, hogy az egyetemi matrikulákban feltűnő Sziget elnevezések közül melyek köthetők biztosan Máramarosszigethez.¹³

⁶ Simon Zsolt: Az aranytermelés kezdetei a középkori Erdélyben. *Certamen*, 2 (2015), 217–229.; Rüszt-Fogarasi Enikő: Privilegiile și îndatoririle orașelor din Transilvania voievodală. Cluj-Napoca, 2003. 190–192. Abrudbánya és Zalatna nehezen különíthető el egymástól. Ld. Gündisch, Gustav: Deutsche Bergwerkssiedlungen in dem siebenbürgischen Erzgebirge. In: Uő.: Aus Geschichte und Kultur der siebenbürger Sachsen. Köln–Wien, 1987. 90–91.

⁷ Gündisch, Gustav: Deutsche Bergwerkssiedlungen i. m. 77–105.; Balogh Béla–Oszóczki Kálmán: Bányászat és pénzverés a Gutin alatt. Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt. Miskolc–Rudabánya, 2001.

⁸ Gulyás László Szabolcs: Városfejlődés a középkori Máramarosban. Kolozsvar, 2014.; Glück László: Só és társadalom: az öt máramarosi város esete. *Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv*, 12 (2017), 127–139.

⁹ 1493-ban egy Akna nevű helyről iratkozott be valaki a Krakkói Egyetemre (uo. 2906. sz.), amit mi Désaknával azonosítunk, ugyanis igen gyakran csupán *Aknának* nevezték ezt a helységet. Ezt az adatot a désiek közé soroltuk, hisz a két helység gazdasága összetartozott. Engel, Johann Christian: Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer. I–IV. Halle, 1797–1804. II. 27–32.

¹⁰ Tüskés Anna: Magyarországi diákok i. m. A *Salisfodium* településnevet Kolozzsal azonosította (1114. és 1207. sz.), holott a név Vízakna középkori latin elnevezésével azonos. Ld. ÁMTF II. Bp., 1987. 193. Ezért soroltuk Vízaknához ezt a két adatot.

¹¹ Az egy kapniki, az egyetlen felsőbányai peregrinust is ide számítottuk.

¹² Tüskés Anna: Magyarországi diákok i. m. 2338.sz.; Szögi László: Kárpátaljai diákok az európai egyetemeken 1407–1919. Kijev–Bp., 2013. 10., 31., 32., 51., 53., 60. sz.

¹³ Szerencsések vagyunk azon esetről, amikor Bécsben valaki úgy nevezte meg a származását, hogy a Máramarosban lévő Szigetről való (1474). 1409-ben tűnt fel ugyanitt egy diák Hosszúmezőről (Tüskés Anna: Magyarországi diákok i. m. 4784., 804. sz.), ám nem biztos, hogy ő a máramarosi helységből érkezett. Az anyakönyvi bejegyzések között többször találkozunk csupán *Máramaros* megnevezéssel (Tüskés Anna: Magyarországi diákok i. m. 3607., 3640., 6980. sz.; Haraszi Szabó P.–Kelényi B.–Szögi L.: Magyarországi diákok i. m. 2017. 2379., 3965. sz.). Feltehetően az ebben a megyében található egyik mezővárosból származtak.

Bécsben és Krakkóban tanult az egyetemi hallgatók nagy többsége, s csak néhányan jutottak el Itáliába vagy Prágába.¹⁴ Az országos és az erdélyi adatok egyaránt Bécs fölényét mutatják.¹⁵ Ezzel szemben mind az erdélyi, mind pedig a peremvidéki bányavárosokban a lengyel főváros egyeteme volt a népszerűbb. A tény talán azzal magyarázható, hogy a bányavárosok közelebb voltak Krakkóhoz, mint Bécshez, továbbá feltehetően lakosságuk nagyobbik hányada ekkor már nem német volt.

A 14. században mindössze három fő tanult egyetemen. 1377-ben egy tordai iratkozott be a bécsi egyetemre, míg 1385–86-ban egy nagybányai bányavállalkozó család tagja tanult Prágában. Szintén a cseh fővárosban szerzett egy felsőbányai lakos baccalaureusi fokozatot az *artes* karon.¹⁶

A hallgatók száma a 15. században növekedett meg. A század második felében következett be ugrásszerű emelkedés. Az erdélyi sóbányavárosokból 30 fő (36%) 1456–1490 között, 35 személy (42%) pedig a következő 35 esztendőben járt egyetemre. Lényegesen kisebb számokkal, de ugyanezt a növekedést tapasztaljuk Máramaros esetében is, és ugyanezt látjuk az aranytermeléssel foglalkozó városoknál szintén. A tény ezen városok Jagelló-kori fejlődésére vet fényt. A középkori peregrinusokra vonatkozó utolsó adatok az 1520-as évek elejéről származnak, ami a reformáció megindulásával magyarázható.

Az aranytermeléssel foglalkozó bányavárosok közül négy bányatelepülésről összesen kilenc egyetemjártót sikerült összegyűjteni, míg a peregrinusok nagy többsége (47 fő, 85%) Nagybányáról (Felsőbányát és Kapnikot is ideszámítva) származott. Nagybánya a középkor végén a királyi szabad városok közé tartozott, aranytermelése jelentős volt, a városban pénzverde működött. Kassához gazdasági kapcsolatok fűzték. Sajnos nem tudjuk megmondani, hogy hány lélek élt itt a középkor végén.¹⁷ Kubinyi András pontrendszere szerint¹⁸ 29 ponttal a 3. csoportba került mégis, vagyis csupán a kisebb jelentőségű városok és jelentősebb városfunkciójú mezővárosok csoportjában helyezhető el. Pontszáma alapján Dész is megelőzi (31 pont), hisz az utóbbi település a 2. csoportba, a másodrendű városok közé került.

Ám figyelemre méltók a peregrinusokra vonatkozó számok. Nem csupán azért, mert többen jártak egyetemre Nagybányáról, mint Dészről, hanem azért is, mert az első nagybányai egyetemista a 14. század végén tanult egyetemen (Prágában), míg az első dési csupán a 15. század közepén iratkozott be egyetemre. A számok azt sejtetik, hogy a 14. század végétől kezdve rendszeresen jártak nagybányaiak külföldre, hogy tanulmányokat folytassanak. Kubinyi András a centralitás-pontok kiszámításakor azt vette figyelembe, hogy egy-egy településről hányan iratkoztak be 1440–1514 között a bécsi és a krakkói universitasra.

¹⁴ Az 1470-es években szerzett fokozatot Tordai Tamás ágoston rendi szerzetes Padovában. Egy nagybányai bányavállalkozó gyarapította tudását Bolognában (1475). 1494-ben tünt fel Padovában a nagybányai plébános. 1498-ban egy máramarosi születésű domonkos kapott arra engedélyt, hogy Itáliában tanuljon. Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása i. m. 222., 283., 337.; MTA-ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport adattára.

¹⁵ Szögi László: Az egyetem nélküli ország egyetemistái Mohács előtt. A középkori Magyarország peregrinusai. *Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei*, 14–15. évf. (2011) 19.

¹⁶ Tüskés Anna: Magyarországi diákok i. m. 33. sz. Haraszi Szabó P.–Kelényi B.–Szögi L.: Magyarországi diákok i. m. 73., 81., 90. sz.

¹⁷ A város fejlődésére összefoglalóan: Balogh B.–Oszóczki K.: Bányászat és pénzverés i. m. passim.

¹⁸ Kubinyi András: Városhálózat a késő középkori Kárpát-medencében. In: Bártfától Pozsonyig. Városok a 13–17. században. Szerk. Csukovits Enikő–Lengyel Tünde. Bp., 2005. 30.

Nagybánya ebben az esetben is megelőzi Dést (31, illetve 21 fő), s alig marad le Tordától (32 fiatal). Ezek a körülmények arra mutatnak, hogy nagyobb lehetett a súlya a városok között, mint azt a pontszáma alapján gondolnánk.

Az a körülmény, hogy a többi aranybánya-városból alig lehet peregrinust kimutatni, jelzi, hogy a kiváltságok ellenére ezen helységek fejlődése, amelyek Aranyosbányát leszámítva világi és egyházi földesúri kézen voltak, megakadt.¹⁹ Ám jelentős különbségek lehettek közöttük. Aranyosbánya központi szerepet töltött be, ugyanis itt váltották be és dolgozták fel az ércet. Egy 1468. évi oklevél szerint kamarai hivatal működött itt. Ugyanakkor a pénzverde Nagyszebenben üzemelt.²⁰

A kincstári számadás szerint 1495-ben Aranyosbánya 172 forintnyi, Abrudbánya 141 forintnyi adóját nem szedték be. Ennek alapján óvatosan, a nagyságrendet érzékeltetve, Aranyosbányán 900–1000 körüli, Abrudbányán pedig 800 körüli népességgel számolhatunk. A tény jelzi, hogy fejlettebbek lehetettek Zaránd megyei társaiknál.²¹

1523-ban a *civitas*nak nevezett Körösbányáról a földesúr urbura címén 105 forint 39 dénárt kapott. Ezzel szemben Kisbányáról (*oppidum* elnevezést alkalmazták rá) csupán 20 forint folyt be ezen a címen. Egyikük sem tekinthető nagy településnek a középkor végén. Körösbánya lakosságát mintegy 350–400 lélekre (70 háztartást számlált), a jóval kisebb Kisbányáét 70–80 lélekre (14 háztartást írtak össze) becsülhetjük.²²

Hasonló jelenségre figyelhetünk fel a sóbánya-városok esetében. Máramarosban a kamarai központból, Husztról indult a legtöbb fiatal külföldre, ám ez a szám sem magas (7 személy). Holott a sókamara számos litteratus műveltségű embert vonzott a vidékre. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy az öt város lakossága kivette a részét a só szállításából, s kereskedett is vele. A huszti váruradalomhoz tartoztak, és a sókamarispan befolyása erősebben érvényesülhetett, mint másutt. A tény hátráltathatta fejlődésüket.²³

Az egyetemre járók szempontjából a sókamarának otthont adó, erdélyi királyi sóbánya-városok két csoportra oszthatók. Az egyik csoportot Szék, Vízakna és Kolozs alkotja. Eddigi ismereteink szerint egyetlen kolozsi származású személy sem tanult egyetemen a középkorban. Ugyan Székről és Vízaknáról sem iratkoztak be sokan egyetemre (7–7 fiatal), ám mégis többen, mint a kisebb aranytermelő bányavárosokból. A másik csoportba Dész (Dészaknával) és Torda helyezhető 27 és 42 egyetemjáróval, ami sokszorosan múlja felül Szék vagy Vízakna peregrinusainak a számát.

Torda központi helyen feküdt Erdélyben, megyeszékhely, vajdai (alvajdai) ítélszék működött itt. Egy időre Dész szintén megyei sedriának (Belső-Szolnok) adott otthont. A

¹⁹ Simon Zsolt: Az aranytermelés kezdetei i. m. 225–228.; Gündisch, Gustav: Deutsche Bergwerkssiedlungen i. m. 91–92.

²⁰ US VI. 3640. sz.; Paulinyi Oszkár: Magyarország aranytermelése i. m. 70.; Gündisch, Gustav: Deutsche Bergwerkssiedlungen i. m. 91–93.

²¹ Engel, Johann: Geschichte des ungrischen i. m. I. 149.; 5-6-os szorzót alkalmaztuk. Náluk jelentéktelenebb helység volt Radna 160–180 lakossal. Draskóczy István: Az erdélyi Szászföld demográfiai helyzete a 16. század elején. *Erdélyi Múzeum*, 61. évf. (1999), 1–2. füzet. 26.

²² Prodan, David: Domeniul cetății Șiria la 1525. *Annarul Institutului de Istorie din Cluj*, 3 (1960), 60–61.; Kubinyi András: Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén. Szeged, 2000. 46.

²³ Gulyás László: Városfejlődés a középkori i. m. 93–96., különösen 107–112.; Glück László: Só és társadalom i. m. 134–138.

sókamaraispán ugyan Tordán székel, de egy ideig Dész volt a sókamaraispánság központja a 15. században. A só nagyobb részét ebben a két helységben hozták a felszínre. Désen rakták hajóra Szék, Désakna sóját. Tordára vitték a kolozsi sót. A dési és a tordai cellérek szállították hajón az ország belsejébe a terméket, emellett az itteni szekeresek szintén kivették részüket a szállításból. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy bekapcsolódtak a vele való kereskedelembe is. Dész kereskedelmi kapcsolatai a Felvidékig, Tordáé Szegedig terjedtek.²⁴

Középkorvégi jelentőségüket mutatják az adóra vonatkozó információk. 1494-ben az erdélyi sókamarahelyekről 1395 forintot nem szedtek be.²⁵ 1495-ben Désről és Désaknáról 550, Székről és Kolozsról 230, míg Vízakna királyi részén 31 forintot nem hajtottak be, míg a tordai lakosoknak 37 forintnyi adót engedtek el. Tudjuk, hogy Torda 1494-ben 600 forintot fizetett rendkívüli adó címén. Az összegek tekintélyes számú megadóztatható népességet, jelentős gazdasági erőt sejtetnek.

János király idején Désen 332 portát írtak össze. Torda 750 portával szerepel egy 16. század közepi adóösszeírásban. Utóbbi helyet ekkor népesnek és nagynak írták le. Déssel szemben a Mohács utáni zavarok kevésbé befolyásolták Torda fejlődését.²⁶

Dész és Désakna 15. század végi lakossága mintegy 3000 főre becsülhető, Tordán körülbelül 3500–4000 lélek élhetett ugyanekkor. Szék (beleértve Szekulajt is) és Kolozs együttes lakossága 1000 körülire tehető, vagyis számításunk szerint messze elmaradtak Dész vagy Torda népességétől.²⁷

Érdemes azt is számba venni, hogy hányan szereztek fokozatot az egyetemjárók közül. A listát Torda vezeti (12), majd Nagybánya következik (9), Szék (4) és Huszt (3). A sort egy fővel Körösbánya zárja. A számok alacsonyok. Az ismert széki peregrinusoknak több mint a fele, a husztiakénak majdnem a fele jutott valamilyen fokozathoz! Ezzel szemben a tordaiak 29%-a, a nagybányaiak ötöde mondhatta el ezt magáról. Hogy kinek sikerült a

²⁴ A legfontosabb adatok megtalálhatók róluk: Lakatos Bálint: Hivatali írásbeliség és ügyintézés a késő középkori magyarországi mezővárosokban, okleveleik tükrében. PhD értekezés (ELTE BTK Történeti Intézet Szekfü Gyula Könyvtára). II. Adattár. Bp., 2013. 57., 235. Ld. még Rüszt-Fogarasi Enikő: Dész mint Szolnok és Doboka vármegye központi helye. In: Tanulmányok Erdély újkori történelméről. Magyarai András emlékkönyv. Szerk. Pál Judit–Rüszt-Fogarasi Enikő. Cluj-Napoca / Kolozsvár, 2002. 179–186., illetve Draskóczy István: A magyarországi kósó i. m. 238–257., 358–359.

²⁵ Az ez évi adószámadás a kamarahelyek között sorolta fel a Szék melletti román falut, Szekulajt (Szekelagh néven), ami azonban a széki kamarához tartozott. Engel, Johann: Geschichte des ungrischen i. m. I. 39. (DF 252 487.); Kádár József: Szolnok-Doboka vármegye monográfiája. IV. Deés, 1901. 373–377.

²⁶ Engel, Johann: Geschichte des ungrischen i. m. I. 18., 149. A tordai 600 forint nem kevés, de a fenti számok alapján nem feltétlenül túlzó. Az itteni sóvágók adómentesek voltak. Österreichisches Staatsarchiv, Hofkammerarchiv, Handschriften, Nr. 373. 57r-59v.

²⁷ Engel, Johann: Geschichte des ungrischen i. m. II. 27., 32. Az 1494–95. évi számadáson alapuló számításunk azon előfeltevésekből indult ki, hogy az adóztatás alapja az adóztatható családfők száma volt ezen városok esetében (ld. erre Kubinyi András: Erdély a Mohács előtti évtizedekben. In: Tanulmányok Erdély történetéről. Szerk. Rácz István. Debrecen, 1988. 73.). Dész 1467-ben mentességet kapott a rendes és rendkívüli adó megfizetése alól. Utóbb úgy értelmezték a kiváltságot, hogy csak a rendkívüli adóra lenne érvényes. US VI. 3555.sz., VII. 3985. sz. (DF 253 350.). 1524-ben II. Lajos a dési és a désaknai sóvágókat az uralkodónak járó minden adófajta megfizetése alól mentesítette. Hofkammerarchiv, Handschriften, Nr. 373. 60v.

fokozat megszerzése, egyéni életkörülményektől függött. Az a tény azonban, hogy Désről senki sem szerzett egyetemi grádust, miközben Tordáról 12 fiatal, jelzi ez utóbbi város jelentőségét. Így noha ennek a helységnek a centralitás-pontja alacsonyabb, mint Désé, és ezzel egy fokkal alacsonyabb városkategóriába (3. csoport) került Kubinyi András rendszerében, miként Nagybánya, mégis Déssel legalább azonos fejlettségi színvonalú településnek kell tekintenünk. Tudjuk, hogy lakosai (akárcsak a máramarosiak vagy Vízakna lakói) kötelesek voltak a kamara számára sót vágni, szállítási feladatokat vállalni.²⁸

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a peregrinusok száma alapján éles szakadék választotta el Nagybányát, Tordát és Dést a többi bányavárostól. A bányászat önmagában nem elég ahhoz, hogy egy helységből többen járjanak egyetemre. Dést, Tordát, Nagybányát kiemelte az a körülmény, hogy területükön jóval több ásványt bányásztak, mint más helyeken, és elosztó központokként működtek. Dés és Torda lakói széleskörű kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkeztek. Nagybánya nem csupán bányaváros volt, hanem lakói kereskedelemmel, szőlőtermeléssel is foglalkoztak. Továbbá a pénzverés egyik hazai központja volt, ahol olyan pénzt állítottak elő (aranyforint), amely nemzetközi valutának számított.

Táblázatok

1. A sóbánya-városok egyetemjáróinak megoszlása

Név	Bécs	Krakkó	Egyéb	Összesen
Dés és Désakna	6	21	-	27
Torda	13	28	1	42
Kolozs	-	-	-	-
Szék	4	3	-	7
Vízakna	7	-	-	7
Erdély összesen	30 (36%)	52 (62,7%)	1 (1,3%)	83 (100%)
Máramaros	3	2	1	6
Sziget	1	?	?	1
Huszt	1	6	-	7
Visk	-	-	-	-
Técső	-	-	-	-
Hosszúmező	1 ?	-	-	-
Máramaros összesen	5 + 1? (40%)	8 (53%)	1 (7%)	14 + 1? (100%)
Mindösszesen	35 + 1? (36,8%)	60 (61,2%)	2 (2%)	97 + 1? (100%)

²⁸ Engel, Johann: Geschichte des ungrischen i. m. II. 27., 33.; DF 212 979.; Hofkammerarchiv, Handschriften, Nr. 373. 63v.

2. Az aranybányászat városaiból származó egyetemjárók megoszlása

Név	Bécs	Krakkó	Egyéb	Összesen
Aranyosbánya	2	1	-	3
Abrudbánya	-	5	-	5
Radna	-	-	-	-
Kisbánya	-	-	-	-
Körösbánya	-	1	-	1
Nagybánya	21	22	4	47
Összesen	23 (41%)	29 (52%)	4 (7%)	56 (100%)

3. Bányavárosi egyetemjárók megoszlása

Név	Bécs	Krakkó	Egyéb	Összesen
Sóbányaváros	30	52	1	83
Aranybánya város	2	6	-	8
Erdély összesen	32	58	1	91
Sóbányaváros	5+1?	8	1	14+1?
Aranybánya város	21	23	4	48
Peremterületek összesen	26+1?	31	4	61+1?
Mindösszesen	58+1? (38,6%)	89 (58,2%)	5 (3,2%)	153+1?

4. Egyetemjárók periódusok szerint: sóbánya-városok

Név	1400 előtt	1401– 1455	1456– 1490	1491– 1525	Összesen	Centralitás- pont
Dés és Désakna (1451–1519)	-	1	10	16	27	31
Torda (1377– 1524)	1	10	12	19	42	29
Kolozs	-	-	-	-	-	11
Szék (1447–1487)	-	2	5	-	7	10
Vízakna (1413– 1472)	-	4	3	-	7	8
Erdély összesen	1	17	30	35	83	Pontátlag: 18
Máramaros (1452–1512)	-	2	1	3	6	
Sziget (1474)	-	-	1	-	1	13
Huszt (1432– 1518)	-	2	2	3	7	7
Visk	-	-	-	-	-	9
Técső	-	-	-	-	-	10
Hosszúmező (1409)	-	1?	-	-	1?	6
Máramaros össze- sen	-	4+1?	4	6	14+1?	Pontátlag: 9
Mindösszesen	1	21+1?	34	41	97+1?	14

5. Egyetemjárók megoszlása periódusok szerint: az aranybányászat városai

Név	1400 előtt	1401– 1455	1456– 1490	1491– 1525	Összesen	Centralitás- pont
Aranyosbánya (1423–1497)	-	1	1	1	3	8
Abrudbánya (1487–1509)	-	-	3	2	5	9
Radna	-	-	-	-	-	-
Kisbánya	-	-	-	-	-	4
Körösbánya (1510)	-	-	-	1	1	6
Nagybánya (1385– 1523)	2	16	12	17	47	30
Összesen	2	17	16	21	56	11

6. Egyetemjárók megoszlása: Erdély és peremvidék

Név	1400 előtt	1401– 1455	1456– 1490	1491– 1525	Összesen	Centralitás pontátlag
Sóbánya-város	1	17	30	35	83	18
Aranybánya-város	-	1	4	3	8	9
Erdély összesen	1	18	34	38	91	14
Sóbánya-város	-	4+1?	4	6	14+1?	9
Aranybánya-város	2	16	12	18	48	13
Peremterületek összesen	2	20+1?	16	24	62+1?	11
Mindösszesen	3	38+1?	50	62	153+1	13

Megjegyzés: 1. Hosszúmezőt kérdőjelesen vettük fel a máramarosi adatok közé. 2. A 4. és 5. táblázatban tüntettük fel, hogy mikor tűnik fel az első és az utolsó peregrinus a városból. 3. Nagybánának Kubinyi András 29 centralitás-pontot adott, de mivel véleményünk szerint sókamarának adott otthont, a pontszámot ez esetben 30-ra emeltük. 4. A Kubinyi András és Lakatos Bálint által megadott centralitás-pontokat tüntettük fel. Ld. Kubinyi András: Városfejlődés és vásárhálózat i. m. 60., 70., 71., 73., 75., 88., 89., 93., illetve Lakatos Bálint: Hivatali írásbeliség i. m. 19., 31., 115., 167., 206., 235., 269. 5. Az erdélyi megyékben található mezővárosokra részben eltérő módszertant alkalmazott Rűsz-Fogarasi Enikő, aki a következő centralitás-pontszámokat számolta ki: Dés: 33, Torda: 24, Kolozsakna: 11, Aranyosbánya: 11, Vízakna: 10, Szék: 9, Abrudbánya 7, Désakna: 3. (Rűsz-Fogarasi Enikő: Privilegiile și îndatoririle i. m. 209–210.). 6. Abrudbánya rovatunkban zalatnai diák is lehetett, ugyanis a két helység nehezen különíthető el egymástól. 7. Az egyetemjárók valóságos száma némileg alacsonyabb lehetett, hisz előfordult, hogy egy-egy diák másik egyetemen folytatta tanulmányait.